

KALKINMA ANLAYIŞINDA YENİ BİR BOYUT: YEŞİL EKONOMİ*

Mustafa ÖZÇAĞ¹
Hakan HOTUNLUOĞLU²

ÖZ

II. Dünya Savaşı sonrasında sanayileşme faaliyetleri büyük bir ivme kazanmıştır. Bu süreçte, savaş sonrası dönemin ürünü olarak ortaya çıkmaya başlayan sürdürülebilir kalkınma ve sonrasındaki yeşil ekonomi anlayışı, genel kabul görmüş kalkınma olgusuna yeni bir boyut niteliği kazandırmışlardır. Ekonomik büyüme, endüstriyel üretim ve tüketim, refah artışı, zenginleşme gibi temel kavramlara yeni bir anlam kazandırma düşüncesi olarak nitelendirilebilecek olan yeşil ekonomi düzeni, yenilenebilir kaynakların verimli bir şekilde kullanılarak da dünya genelinde gelir artışının elde edilebileceğini savunmaktadır. Aynı zamanda bu yeni düzen anlayışı, kamusal kaynakların doğa ve insan refahı için kullanılması gerekliliğini de ileri sürmektedir. Bu yeni düzenle birlikte ortaya çıkacak olan "Yeşil İşler (Green Jobs)" sayesinde yeni istihdam alanlarının yaratılacağı da bu anlayışın temel söylemlerinden bir tanesidir.

Uzun yıllardır tartışılmakta olan doğanın korunması ve çevre kirliliği ile mücadele edilmesi çalışmalarından farklı olarak, endüstrileşme ve kalkınma süreçlerine karşı çıkışın sonucu olan bu yeni düzen söylemi, mekanist dünya görüşüne karşı tez olarak ortaya atılan ekolojik dünya görüşünün uzantısı niteliği de taşımaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın amacı; yeşil ekonomi anlayışının geleneksel büyüme ve kalkınma anlayışları karşısında içeriğini, stratejilerini ve yeniliklerini ortaya koymaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil ekonomi, yeşil işler, sürdürülebilir kalkınma, çevre, doğal kaynaklar.

JEL Kodları: O13, O44, F64, Q54

---

*Bu çalışma, 18-21 Ekim 2012 tarihleri arasında Bakü/AZERBAJCAN'da düzenlenen "Avrasya Sosyal Bilimler Forumu"nda sözlü olarak sunulan "Küresel Ekonomik Büyümeye Bir Karşı Çıkış: Yeşil Ekonomi" başlıklı bildirinin düzenlenmiş halidir.

¹Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Nazilli/AYDIN/TÜRKİYE, e-mail: mustafaozcag@gmail.com.

²Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Nazilli/AYDIN/TÜRKİYE, e-mail: hakanhotunlu@gmail.com.

A NEW DIMENSION FOR THE IDEA OF DEVELOPMENT: GREEN ECONOMY

ABSTRACT

Industrialization has gained momentum after the World War II. In the process, sustainable development as an offspring of the post-war era and the succeeding green economy have brought a new dimension to the notion of development. The order of green economy, which could be described as an idea of endowing the basic concepts such as economic growth, industrial production, consumption, prosperity and enrichment with a brand new meaning, holds that a worldwide income growth could be achieved via efficient use of renewable resources. At the same time, this new order suggests that public resources should be used for the welfare of humans and natural environment. This new discourse of green economy also suggests that new areas of employment called green jobs will emerge.

As distinct from the long discussed endeavors in protecting nature and fighting against environmental pollution, the discourse of a new order as a counter action against industrialization and development is an extension of the ecological world view, which is itself an anti-thesis of the mechanical world view.

In this context, the purpose of the study is reveal the content, strategies and innovations of the green economy against the traditional approaches towards growth and development.

Keywords: *Green economy, green jobs, sustainable development, environment, natural resources.*

JEL Codes: *O13, O44, F64, Q54*

Giriş

Mekanist dünya görüşünün bir alternatifi olarak ifade edilebilecek olan “Ekolojik Dünya Görüşü”ne göre çevre sorunları, toplumların felsefi ve metafizik inançlarında ortaya çıkan değişmelerin neticesinde meydana gelmektedir. Bu düşüncenin taraftarlarına göre çevre sorunlarının ortadan kaldırılabilmesi için, insanların doğa ile yanlış ilişkiler kurmalarına neden olan kavram, fikir, duygu, kültürel değerler ve yaşam tarzlarının yeniden ele alınması ve çeşitli alternatiflerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, ekolojik düşünce savunucuları, yeni bir insan, toplum, doğa ve evren anlayışı ile birlikte yeni bir ekonomik refah anlayışı da geliştirmeye çalışmaktadırlar.

17. yüzyılın ortalarında varlığını gösteren benmerkezci ahlak anlayışı çerçevesinde doğanın insan amaçlarını gerçekleştirmesinin bir aracı olarak görülmesi yönündeki yanlış anlayış ve tutum, 1800’lü yılların ikinci yarısında anlam kazanmaya başlayan neoklasik iktisat ve insanmerkezci ahlak anlayışı ile değiştirmeye başlamıştır.

Günümüze kadar varlığını devam ettiren sermaye odaklı büyüme paradigmasına karşı doğal kaynak odaklı bir paradigma olarak ifade edilebilecek olan yeşil ekonomi anlayışı, doğal kaynak tüketimini arttırarak büyüme yerine, kaynak tüketiminin azaltılarak da büyümenin mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle de söz konusu ekonomi anlayışı, "düşük karbon emisyonlu ekonomi" olarak da ifade edilmektedir. Geleneksel ekonomik büyüme ve kalkınma anlayışları karşısında önemli değişiklikleri gündeme getiren "Yeşil Ekonomi" anlayışı, günümüzde çevresel kirliliği yüksek olan mesleklerin alternatifi olarak "Yeşil İşler (Green Jobs)" adı verilen yeni meslek gruplarının da ortaya çıkacağını savunmaktadır. Yoksulluğun azaltılması konusu da yeşil ekonomi anlayışında üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Özellikle yeşil işler bağlamında ortaya çıkabilecek yeni istihdam alanlarının, gelirin arttırılması ve yeniden dağıtılması konusunda yoksulluğun azaltılmasına olumlu katkılar sağlayacağı ileri sürülmektedir.

I. Geleneksel Kalkınma Anlayışlarındaki Değişmeler

İktisat tarihinin önemli krizlerinden biri olarak kabul edilen ve 1929 yılında ortaya çıkan "Büyük Buhran" ile birlikte Klasik İktisat teorisinin varolan ekonomik sorunlara çözüm bulma konusunda yetersiz kalması, Keynes Devrimi'nin oluşmasına kaynaklık etmiş, sınırsız ilerleme ve ekonomik büyüme olguları yeniden gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, Klasik iktisatçılar ve ilerleyen dönem boyunca, doğal kaynakların kendi kendini türeten ve sınırsız varolma özelliklerine sahip oldukları şeklindeki varsayım, Keynes iktisadında da varlığını devam ettirmiş, çevre sorunları iktisatçılar tarafından dışlanmış ya da görmezlikten gelinmiştir (Dulupçu, 2001:46). 1950'li yıllara kadar hakim iktisat teorisi konumunda bulunan Keynes iktisadı da, doğal kaynakların tükenebilirliği sorununu sürekli olarak göz ardı etmiştir.

1940'lı yıllar ve 1950'li yılların ilk yarısında ekonomik büyüme ve kalkınma kavramları arasında çok fazla bir ayrım yapılmamış, milli gelirin hızlı bir şekilde arttırılması ön planda tutulmuştur (Han ve Kaya, 2002:279). İktisat biliminin bir alt disiplini konumunda olan kalkınma iktisadının bu zamana kadarki temel hedefi, "az gelişmiş ülkelerde sosyal gelişmeyi ve büyümeyi sistematik bir şekilde ortaya çıkarmak" olarak kabul edilmiştir. Buradaki temel yaklaşım, kıt faktör konumunda bulunan sermayeyi en etkin bir şekilde kullanarak; gelir ve üretimi, özellikle de sınavı üretimi arttırmaktır. İktisat teorisyenleri, bu şekilde bir büyüme sorunuyla ilgilenmeye başladıklarında, iktisadi büyümenin doğal çevre üzerinde yaratacağı etkileri dikkate almamışlar, doğal kaynak arzının sınırsız olduğu ve üretim amacıyla ürüne dönüştürülme

potansiyelinin sonsuz olduğunu düşünmüşlerdir. Bu şekilde bir varsayım ile hareket edilince de iktisat bilimi, kaynakların sınırı ve tükenebilirliği ve de bunların uzun dönemde ortaya çıkarabileceği sorunlarla ilgilenmemiştir (Başkaya, 2000:195).

1960'lı yıllarda çevre sorunlarının ciddi tehditler oluşturmaya başladığına anlaşılmaması ve 70'li yıllarda varolan kalkınma anlayışının içeriğinin yeniden ele alınmasının gerekliliği sonrasında ortaya çıkan ekolojik dünya görüşü, uzun dönemli büyüme hedefinin çevresel hedeflerle bağdaşmaz olduğunu kabul ederken, üretim ve tüketim düzeyleri ile nüfus büyüklüğünün sürdürülebilir bir düzeye indirilmediği sürece ekonomik çöküşün kaçınılmaz olduğunu ileri sürmektedir. Ekolojik dünya görüşünü savunanlara göre çevre sorunlarının başlıca nedenlerinden biri, mekanist felsefenin evreni bütün tinsel güçlerden, bilinçten ve değerlerden arındırmasıdır. Doğa, bu özelliklerinden arınıncı kendisinde insan eylemlerini sınırlandırıcı bir güç kalmamış ve insan doğayı ve diğer canlıları istediği gibi kullanmakta kendisini özgür hissetmiştir (Ünder, 1996:112). Ekolojik görüş, aydınlanma ve modernlik ideallerine karşı akımlar içinde yer almaktadır. İlerlemenin yol açmış olduğu olumsuz durumları ortaya çıkan ilerlemelerden çıkardıklarında, geriye "net ilerleme" olarak fazla bir şeyin kalmadığı inancındadırlar (Ünder, 1996:108). Doğa anlayışlarının temelinde ise ekosistem anlayışı yatmaktadır ve bu anlayış bir yaşam sistemi olarak görülmektedir. Ekolojik dünya görüşü çerçevesinde yapılan tüm çalışmalar, başta yaşam kalitesi olmak üzere, doğal kaynakların uzun dönemli sürdürülebilirliklerini ve çevreye yeterince önem vermeyen hakim ekonomik düşünce yerine, çevre sorunlarını öne çıkaran yeni bir ekonomi anlayışının gerekliliğini vurgulamıştır.

II. Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı

1960'lı yıllarda çevre sorunlarının dünya üzerindeki canlı yaşamını tehdit etmeye başladığına anlaşılmamasıyla birlikte, ekonomik büyüme ile birlikte ortaya çıkan refah kavramının içeriği de tartışılmaya başlanmıştır. Sınırsız ilerleme düşüncesi, izlenen politikalar ve teknoloji ile kaynakların tam kullanımı konusunda önemli başarılar elde edilmesine rağmen, etkin kullanım konusunda aynı olumlu gelişmeler ortaya çıkmamıştır. Ekolojik dengelerin bozulmaya başlaması, fosil kaynaklı yakıtların tükenme noktasına yaklaşıldığı konusunda oluşan kaygılar ve ekosistemdeki çeşitliliğinin azalmaya başladığına fark edilmesiyle birlikte, varolan ekonomik düşünceye duyulan güven de zayıflamaya başlamıştır (Dağdemir, 2003:54). 1970'li yıllara kadar varlığını devam ettiren bu şekildeki bir kalkınma anlayışı, toplumların gelişmesinin sadece ekonomik

açından değil, sosyal, beşeri ve çevresel açılardan da ele alınması gerektiği argümanı ile önemli eleştirilere ve değişimlere uğramıştır. Giderek artmakta olan dünya nüfusu, gelir ve tüketim karşısında büyüme süreçleri de sorgulanmaya başlanmıştır. Böylece kalkınma olgusu, hem çevre hem de doğal kaynaklar boyutu ile insani açıdan ele alınmaya başlanmıştır. Varolan ekonomik faaliyetlerin ekolojik denge ve dünya üzerindeki canlı nesillerinin devamı üzerinde ne denli olumsuz etkiler yarattıkları anlaşılmaya başlanmış, hem ulusal hem de uluslararası alanda ciddi önlemler alınması gerekliliği üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu bağlamda, varolan kalkınma kavramlarının sorgulanması ve içeriğinin değiştirilmesi konusunda yeni bir anlayışın gerekliliği de kabul edilmiştir. Bu çerçevede ortaya çıkan yeni kavram “Sürdürülebilir Kalkınma” ismiyle ifade edilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma terimi, ilk olarak 1980 yılında Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği tarafından kullanılarak gündeme gelmeye başlamış, popülerlik kazanması ise 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nca (WCED) hazırlanan “Brundtland Raporu (Ortak Geleceğimiz Raporu)” ile gerçekleşmiştir. Rapor’a göre sürdürülebilir kalkınma kavramı; “Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın, bugünkü kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen kalkınma” şeklinde tanımlanmıştır (Thirlwall, 1994:226). 1960’lı yılların kalkınma merkezli anlayışı ile 1970’li yılların çevreci anlayışını birleştiren rapor, kalkınma olgusunu sadece ekonomik bir içeriğe sahip olmaktan kurtarıp daha geniş bir çerçeve ile alması ve kuşaklararası eşitlik kavramını gündeme getirmiş olması açısından oldukça önemlidir (Bozlağan, 2005:1019). 2000 yılı ve sonrası için küresel çevre ve kalkınma konularının sorgulanarak dizayn edilmeye çalışılmasının amaçlandığı rapor, bu alanlardaki kritik problemleri değerlendirmek, gerçekçi çözümler aramak ve kalkınma-çevre ilişkisindeki anlayış seviyesini yükseltmek konularına büyük önem vermektedir. Brundtland Raporu ile birlikte sürdürülebilir kalkınma kavramı, ekolojik ve toplumsal sürdürülebilirliği içerecek şekilde yeniden dizayn edilmiş, ekonomi ve ekoloji bağlantısı da kurulmuş olmaktadır. Diğer taraftan, bu bağlantının tesis edilebilmesi için uluslararası alanda işbirliklerinin yapılması gerekliliği ve yanlış kalkınma politikalarının gelecek nesillerin refahları üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı da raporda yer verilen önemli konular arasındadır. Doğal kaynakların giderek artan tahribatı konusunda kasvet içeren bir içeriğe sahip olmaktan ziyade, “Ortak Gelecek” anlayışı çerçevesinde çevreye zarar vermeyen politikaların da

ekonomik büyümeı destekleyebileceği raporda açıkça belirtilen unsurlar arasında yer almaktadır (WCED, 1987).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın gözüyle, kalkınma ve çevre ilişkisini tesis etmiş olan, bununla birlikte politika yapıcılarına çevre, ekonomi ve sosyal konuların birlikte ele alınması gerekliliğini gösteren Brundtland Raporu, bazı konulara küresel ölçekte meydan okuma niteliği de taşımaktadır. Bu konular; nüfus ve insan kaynakları, gıda güvenliği, ekosistem ve tür çeşitliliği, enerji, sanayi ve kentleşmedir. Komisyon ayrıca, kaynak yaratma, etkilerin ele alınması, küresel risklerin değerlendirilmesi, bilinçli seçimler yapma, yasal altyapının oluşturulması ve geleceğe yatırım yapılması alanlarında kurumsal ve yasal değişikliklerin yapılması gerekliliğini de vurgulamaktadır (UNEP, 2007:A-7).

Brundtland Raporu ile önem kazanan sürdürülebilir kalkınma kavramının dünya genelinde bir politika haline gelmesi 1992 yılında Rio'da düzenlenen "Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı" ile gerçekleşmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın ulaşılabilir bir hedef olduğunu belirten ve Rio Konferansı olarak da bilinen bu organizasyon, çevrenin yanı sıra sosyal boyutu da içeren daha kapsamlı bir sürdürülebilir kalkınma kavramının oluşmasına öncülük etmiş, hem de genel çevresel politika amaçlarının spesifik ve somut eylemlere dönüşmesini sağlayacak ulusal yönetimlerin sivil toplum örgütleri ile yeni iletişim yolları üretmesine zemin hazırlayacak mevcut sorunlar hakkında kamu bilincinin oluşumuna yol açmıştır. Devlet temsilcilerinin yanı sıra, iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, bilim dünyası ve basın temsilcilerinin de katıldığı konferansta, sürdürülebilir kalkınma tüm dünya için bir amaç olarak ortaya konmuş, söylem ve kuramların pratiğe aktarılması gerektiği önemle vurgulanmıştır. Konferans'ta ortaya konan "gerekli değişikliklerin ancak alışkanlık ve davranışlarımızın değişmesiyle gerçekleşebileceği" mesajı, dünyanın karşı karşıya bulunduğu sorunun ciddiyetini yansıtmakta, yoksulluğun yanında gelişmiş ülkelerdeki aşırı tüketim seviyesinin de çevre üzerinde olumsuz etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Zirve sonunda imzalanan ve geleneksel kalkınma anlayışlarının içeriğini değiştirmeyi hedefleyen anlaşmalardan biri olan Gündem 21, Rio Zirvesi'nin somut bir ürünü olarak sürdürülebilirlik olgusunun içeriğini ve bağlarını zenginleştirmiştir. Özellikle Gündem 21'in faaliyetlerine yön veren ana temalardan biri olan "yaşam kalitesi" kavramı, çevre-insan ilişkilerinin önemini vurgulamakla kalmamış, çevre ve kalkınma arasındaki sinerjik işbirliği olanaklarını sürdürülebilirliğin merkezine oturtmuştur (Dulupçu, 2001: 46).

Sürdürülebilir kalkınma anlayışının esası, çevre sorunlarına yol açmamak için kalkınmadan vazgeçilmesi değil, tam aksine, bu şekilde ortaya çıkabilecek negatif dışsallıkları önleyecek bir kalkınma anlayışı ortaya koyarak, mevcut durumun sürdürülebilir bir hal almasını sağlamaya çalışmaktır (Kaypak, 2011: 24). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, sadece çevrenin korunmasından çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Çevreyle ilgili olduğu kadar, ekonomik, toplumsal ve kültürel özellikleri de bulunmakta, günümüz ve gelecek kuşaklar arasında bir eşitlik anlayışını da içermektedir. Temelinde, ihtiyaçlar ve ekolojik dengenin korunması gibi iki anahtar kavramı barındıran sürdürülebilir kalkınma, mevcut kaynakların korunmasını ve geliştirilmesini barındırmakta, çevreyi koruyan bir kalkınma felsefesinin temel dayanağını oluşturmakta ve kaynağın tekrar yerine koyabilme hızından daha hızlı tüketimini önlemeyi amaçlamaktadır (Aydoğuş, 2002: 19).

Tanımından da anlaşılacağı üzere sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel birçok değeri bünyesinde barındıran çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Sahip olduğu bu geniş içerik dolayısıyla, bugünkü ve gelecek nesillerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli olan asgari şartlar sürdürülebilir kalkınmanın inceleme alanı kapsamına girmektedir.

III. Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Boyutları

Sürdürülebilir kalkınma kavramı; kalkınma ve doğal kaynaklar dengesini dikkate alan, gelecek kuşakların da refahını önemseyen bir nitelik taşımaktadır. Bu çerçevede, sürdürülebilir kalkınma anlayışı aşağıda belirtilen üç önemli ayak üzerinde durmaktadır.

a)Ekonomik Büyüme: Toplumsal refahın artırılabilmesinin temel yapı taşlarından biri olan ekonomik büyüme, üretilen mal ve hizmet miktarının artırılması olarak temellendirilebilir. Mal ve hizmet miktarının artırılabilmesi için gerekli olan üretim faktörleri ise kıtlık problemiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle kıt kaynakların rasyonel kullanımı büyük önem arz etmektedir. Ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistem, mal ve hizmet üretiminde devamlılığı göz önünde bulunduran, üretim sürecine zarar veren sektörel dengesizlikleri ortadan kaldıran ve borçların yönetilebilir düzeyde sürdürülebilirliğini tesis eden bir yapıya sahip olmalıdır (Harris, 2000). Bu açıdan sürdürülebilir kalkınma kavramı ekonomik boyut açısından ele alındığında, çevreyle uyumlu, geri dönüştürülebilir ürünlerin üretildiği ve sosyal sorumluluk anlayışıyla geliştirilmiş ekonomi politikalarının uygulandığı yeni bir anlayış karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde, çevre sorunlarının önlenmesi, mevcut üretim ve tüketim kalıplarının

değiştirilmesinde çok yönlü ekonomi ve çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2004:469).

b)Çevresel Kalkınma: Ekonomik büyüme sürecine paralel olarak çevresel kalitenin arttırılması da sürdürülebilir kalkınma açısından son derece önemlidir. Çevresel kalkınmadaki temel amaç, dünya üzerindeki ekosistemlerin sürekli olarak değişen yeni koşullara adapte olabilmesinin sağlanmasıdır. Çevresel açıdan sürdürülebilir bir sistem, yenilenebilir kaynakları ön planda tutmalı, yenilenemeyen kaynaklardan da yatırımlar kanalıyla yerine konulmuş olanları tüketmeye çalışmalıdır. Böyle bir anlayış, biyolojik çeşitlilik, atmosfer ve diğer tüm ekosistemler gibi iktisadi olarak sınıflandırılması zor olan fakat dünya üzerindeki canlı yaşamı için son derece önemli olan unsurların korunmasını da bünyesinde barındırmaktadır.

c)Toplumsal Gelişim: Ekonomik büyüme anlamında mal ve hizmet üretiminin arttırılması, gelir artışlarının elde edilmesi ve çevresel unsurların dikkate alınmasının yanı sıra, eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliği, politik sorumluluk gibi sosyal gelişme açısından önemli sayılabilecek unsurların da dikkate alınması gereklidir. Bununla birlikte, kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulması, çoğulculuğun sağlanması, katılım ve karar alma süreçlerinin tabana yayılması konuları da son derece önemlidir. Kaynaklara ulaşmada eşit ve adil haklara sahip olmak ve elde edilen faydanın eşit bir şekilde dağılması da önemsenen konular arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının birey odaklı olan bu ayağında yer alan unsurların yeteri derece olgunlaştırılması, sürdürülebilir bir toplumsal gelişimin vazgeçilmezi olarak kabul görmektedir.

IV. Sürdürülebilir Kalkınma Literatürü

Sürdürülebilirlik kavramı, literatürde 19. yüzyılın başlarında yer almaya başlamıştır. Pigou'nun 1912 ve 1920 yıllarında ekonomi üzerine yazdığı kitaplarda sürdürülebilirlik düşüncesinin temellerini vermiştir. Pigou'ya göre insanlığın refahı üç temel faktöre dayanmaktadır. Bunlar; doğa, insan tarafından üretilen maddeler ve insan kaynağı ile bilgi birikimidir. Günümüzdeki sürdürülebilir kalkınma anlayışından farklı olarak, Pigou'ya göre bu üç sermaye birbirinin yerine geçebilmektedir (Bozlaşan, 2005:1014).

1962 yılında Rachel Carson tarafından kaleme alınan "Silent Spring Sessiz Bahar" isimli kitap, tarım sektöründe kullanılan kimyasallara karşı çıkması nedeniyle aldığı olumsuz eleştirilere rağmen çevre ve ekonomi alanında önemli bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Günümüz çevre bilincinin oluşmasında önemli bir kilometre taşı olan eserde Carson, tarım sektöründe kullanılan zehirli kimyasallara karşı genetik mühendisliği ile elde edilen ve böceklerle

karşı dayanıklı genetiği değiştirilmiş ürünleri de çözüm olarak önermiştir (Çetiner, 2012:21).

1968 yılında kurulan Roma Klubü'nün Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'ne yaptırdığı bir araştırma 1972 yılında yayımlanan "Limits to Growth" (Büyümenin Sınırları) ismiyle kitap olarak yayımlanmıştır. Kitapta, uygulanmakta olan kalkınma programlarının devamlılığının ciddi anlamda sorunlarla karşı karşıya olduğu ileri sürülmüştür. Politik bir başlangıç niteliği taşıyan eser, nüfus, sanayi üretimi, gıda, yenilenemeyen kaynaklar ve çevre kirliliği gibi beş temel değişken arasındaki etkileşimi açıklamaya çalışmakta ve sürdürülebilir kalkınma konusunda uluslararası alandaki ilk önemli adım olarak kabul edilmektedir (Ceylan, 1995:203).

1973 yılında F. Schumacher tarafından yayımlanan "Small is Beautiful" (Küçük Güzeldir) başlıklı kitap, varolan ekonomik ve teknolojik faaliyetlerin ekolojik sistemin sınırlarını zorladığını ileri sürmüştür. Batılı ekonomi anlayışına karşı çıkarak, sadece üretim sorunlarıyla ilgilenmek yerine, insanların gerçek gereksinmelerine önem veren yeni bir ekonomi anlayışının yaratılması gerektiğini savunması nedeniyle sürdürülebilir kalkınma alanındaki önemli eserler arasında yer almaktadır.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayınladığı Ortak Geleceğimiz Raporu ile birlikte dünya gündemine giren sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin yapılan çalışmalar da söz konusu tarihten itibaren giderek artmaya başlamıştır. Moffat'ın 1996 yılında yayımlanmış olduğu kitap sürdürülebilir kalkınmayı sosyal boyutlarıyla birlikte ele almış olması açısından önemlidir. Özellikle İskoçya örneği üzerinde ekolojik ve ekonomik göstergeler, sosyo-politik önlemler ve sürdürülebilir kalkınma modellerine değinilmiştir (Moffat, 1996).

Furtado, Belt ve Jammi'nin 2000 yılında sürdürülebilir kalkınma üzerine yayımlanan kitapları, ekonomik kalkınmanın çevresel sürdürülebilirliği de içerek şekilde olması gerektiğini önemle vurgulamaktadır. Kitap; çevre yönetimi, refah, enerji, eşitlik, ticaret, insan sağlığı ve ekolojik sürdürülebilirlik gibi kavramlara da yer vermesi açısından sürdürülebilir kalkınma literatüründe yer alan önemli eserler arasındadır (Furtado, Belt ve Jammi, 2000).

Hopwood ve diğerlerine göre, sürdürülebilir kalkınma insanlık için temel sorunları ele alma potansiyeline sahip bir yaklaşımdır. Fakat bunun yapılabilmesi için sürdürülebilir kalkınma anlayışının daha açık ve anlaşılır bir hale getirilmesi, sürdürülebilir geçim ve uzun vadeli çevresel sürdürülebilirlik konuları üzerine yoğunlaşılması, sosyal ve çevresel eşitlik alanlarında güçlü temel

prensiplerinin oluşturulması gerekmektedir (Hopwood ve diğerleri, 2005:38).

Sneddon ve diğerleri, 2006 yılı çalışmalarında, sürdürülebilir kalkınma olarak adlandırılan yeni küresel düzenin dikkat çekici birçok sorunlarla karşı karşıya olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sürdürülebilir kalkınmanın yeniden inşasında bir başlangıç noktası oluşturmak için çoğulculuğun önemli olduğu, sürdürülebilir siyaset ve sürdürülebilir politikaların tesis edilmesi gerektiği, çevre ekonomisi, politik ekoloji ve kalkınma alanlarında işbirlikleri olması gerekliliğine de vurgu yapılmıştır (Sneddon ve diğerleri, 2006:253).

Yale Üniversitesi ve Colombia Üniversitesi'nin ortaklaşa hazırlamış oldukları ve 2008 yılında yayımlanan "Environmental Performans Index" isimli çalışma, sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik boyutu ile değerlendirmiştir. Rapor'a göre çevresel değişimler kalkınma sürecinde çeşitli formlarda oluşabilmektedir. Bu değişimlerin, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik faaliyetlerden ya da nüfus artışından kaynaklanabileceği, az gelişmiş ekonomilerde ise temel sağlık ihtiyaçlarının yokluğu ya da temiz içme suyu kıtlığı gibi unsurlar nedeniyle ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. 149 ülke üzerine yapılan analizler sonucu en yüksek çevresel skora sahip olan ülkeler İsviçre, İsveç, Norveç, Finlandiya ve Kosta Rika olurken, Mali, Moritanya, Sierra Leone, Angola ve Nijer en kötü çevresel skora sahip ülkeler olarak belirlenmiştir (Esty ve diğerleri, 2008:8).

Tietenberg ve Lewis'e göre sürdürülebilir kalkınma, tüm kaynakların gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kullanıldığı bir kalkınma anlayışıdır. Uygulanmakta olan değerlendirme tekniklerinin çevresel kaynaklara uyum sağlamaması nedeniyle özel tekniklerin geliştirilmesi gerekmektedir (Tietenberg ve Lewis, 2009:35).

Ciegis ve diğerleri, sürdürülebilir kalkınma kavramının içeriğine dair hazırladıkları çalışmada, yüzlerce tanımı yapılabilecek söz konusu kavramın sadece ekonomik bir içeriğe sahip olmadığı, aynı zamanda sosyal, çevresel, etkinlik ve eşitlik gibi boyutları da barındırdığı belirtilmektedir. Çalışmada, sürdürülebilir kalkınma literatüründeki tematik alanların; kavramsal boyut, içerik, akademik ve jeopolitik alanlardaki tartışmalar çerçevesinde sınıflandırılabilirliği belirtilmektedir. Sürdürülebilirlik konularının sistemler bazında analiz edilmeye başlandığından beri kalkınma politikalarının farklı boyutlarıyla ele alındığı ve bu sayede sürdürülebilir senaryoların hazırlanmasında politika matrislerinin de elde edilebildiği çalışmada değinilen konular arasındadır (Ciegis ve diğerleri, 2009:34).

Dempsey ve diğerleri ise, 2011 yılı çalışmalarında kentsel bağlamda sosyal sürdürülebilirlik kavramını detaylı bir şekilde incelemişlerdir. Çalışmada sosyal sürdürülebilirliğin adil erişim ve toplumun kendini sürdürebilmesi gibi iki temel ölçüye sahip olduğu belirtilmiştir (Dempsey ve diğerleri, 2011:289).

V. Yeşil Ekonomi Kavramı

Refah algısı, para ve maddi zenginliğe verilen değere yönelik radikal bir eleştiri olarak 1960'lı yıllardan sonra ortaya çıkan yeşil düşünce akımının iktisadi temellere oturmuş şekli olarak ifade edilebilecek olan yeşil ekonomi anlayışı, 20-22 Haziran 2012 tarihleri arasında Rio-Brezilya'da gerçekleştirilen ve Rio+20 adıyla da anılan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı ile üzerinde daha fazla konuşulan konulardan biri haline gelmiştir. 1992 yılında da Rio'da düzenlenen ve "sürdürülebilir kalkınma" anlayışının damgasını vurduğu Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'ndan 20 yıl sonra düzenlenen konferansa "yeşil ekonomi" kavramı damgasını vurmuştur.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) yeşil ekonomiyi, bir taraftan çevresel riskleri ve ekolojik problemleri ortadan kaldırırken, diğer taraftan da insan refahında artış sağlayan ve sosyal eşitliği sağlamaya çalışan bir büyüme stratejisi olarak tanımlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle yeşil ekonomi, sera gazı emisyonlarının azaltılmasını, kaynak verimliliğinin arttırılmasını ve sosyal gelişmeyi de içeren bir yaklaşım olarak düşünülebilir (UNEP, 2010b). Yeşil olarak adlandırılabilen bir ekonomide, gelir ve istihdam artışlarının sağlanabilmesi, çevre kirliliği ve karbon emisyonlarının azaltılabilmesi, enerji ve kaynak verimliliğinin geliştirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve zenginleştirilmesi kamu ve özel sektörün birlikte gerçekleştireceği yatırımlar sayesinde sağlanabilecektir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 2012 yılı Ekim ayında Cenevre'de düzenlemiş olduğu "Technical Workshop on Fiscal Policies Towards an Inclusive Green Economy" isimli çalıştayda, yeşil bir ekonomiye geçişte çevresel vergiler, enerji sektöründe uygulanan sübvansiyonların reformize edilmesi ve mali reformlar konuları gibi üç unsur anahtar kavramlar olarak belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, yeşil ekonomi alanında gerçekleştirilecek yatırımların; kamu harcamaları, politika reformları ve regülasyon değişiklikleri ile de desteklenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ayrıca, toplumsal faydanın asıl kaynağı olan ve kritik değere sahip önemli bir varlık konumundaki doğal sermayenin korunması ve geliştirilmesi, geçimini doğal kaynaklardan sağlayan insanlar için de son derece önemlidir (UNEP, 2011).

Yeşil politikanın temelleri arasında yer alan yeşil ekonomi kavramı, insanoğlunun doğa üzerindeki yıkıcı etkilerini en aza indirmeyi ve bu sayede dünya üzerindeki canlı yaşamın ve uygarlıkların kalıcı olmasını sağlamayı amaçlayan, mevcut ekonomik büyüme ve kalkınma dogmalarını reddeden ve doğayla uyumlu, insani ölçekte üretim-tüketim ilişkilerini temel alan bir ekonomik anlayış olarak da ifade edilmektedir (Şahin, 2012:24).

Bu kavram, dünyanın doğal sermayesini zenginleştirici ya da ekolojik kısıtlılar ve çevresel riskleri azaltıcı sektörlerdeki yatırımlarla karakterize edilmektedir. Söz konusu sektörler arasında, yenilenebilir enerji, düşük karbon emisyonlu ulaşım, enerji verimliliğine sahip binalar, temiz teknolojiler, gelişmiş atık yönetimi ve temiz içme suyu sağlanması, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir orman ve sürdürülebilir balıkçılık sayılabilir. Bu sektörlerde yapılacak yatırımların ulusal politika reformları ya da uluslararası politika ve piyasa altyapılarının gelişmesi yoluyla gerçekleştirilmesi ya da desteklenmesi gerekmektedir (UNEP, 2010a).

Ekonomik büyüme ile çevresel sürdürülebilirlik arasında çok önemli bir bağ kuran yeşil ekonomiye geçişin en önemli amacı; yatırım artışları ve ekonomik büyüme süreci ile birlikte çevre kalitesi ve sosyal kapsayıcılık konusunda da artışların sağlanabilmesidir. Günümüze kadar ekonomik büyüme ile negatif dışsallıklar olarak ortaya çıkan çevresel sorunlar arasındaki ilişkilerin düzeltilmesi hatta ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Buna ek olarak, ekonomik büyümenin temel göstergelerinde, örneğin gayri safi yurtiçi hasıla değerlerinin hesaplanmasında bazı düzenlemelere gidilmesi gerektiği de ifade edilmektedir. Doğal kaynakların tükenmeye başlaması, ekosistemde ortaya çıkan bozulmalar gibi negatif etkilerin diğer bir ifadeyle “yıpranmalar”ın büyüme hesaplamalarına dahil edilmesi gerekmektedir.

Yeşil ekonomi paradigması, sürdürülebilir kalkınma anlayışının yerini alabilecek bir uygulama olarak düşünülmemelidir. Böyle bir paradigmanın altında yatan temel düşünce, sürdürülebilir bir kalkınma hedefine ulaşabilmektir. bu bağlamda, sürdürülebilir ekonomik zenginliği oluşturmak için kolaylık sağlayacak her türlü düzenlemeyi yapmak ve bu süreçte doğal kaynakları optimal düzeyde kullanmak büyük önem taşımaktadır (Kuşat, 2013:4904). Bu açıdan yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınma kavramını benzer tabanda daha somut söylemlerle uygulamaya kavuşturmayı amaçlayan, doğal kaynak kapasitelerinin korunması ve arttırılması boyutunda daha spesifik hedefler ve uygulamalar getiren bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı yeşil ekonomi için de son derece önemlidir, ama asıl konu ekonomilerin daha yeşil boyutlara

kavuşturulması çabalarıdır. Diğer taraftan, yeşil ekonomi anlayışı sadece doğaya uyumlu ve sürdürülebilir üretim-tüketim sistemleri kurmak ve doğal kaynaklara, üretim biçimlerine öncelik vermek anlamına gelmemektedir. Sosyal politikalar da yeşil ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır. Yeşil politikaların temel ilkeleri arasında yer alan sosyal ve kültürel adalet bakış açısı, kamu hizmet sektörünün de yeşil ekonomi anlayışıyla yeniden yapılandırılmasını gerekli kılacaktır (Şahin, 2012:28). Tüm bu söylenenler çerçevesinde yeşil ekonomi, ekolojik, toplumsal ve ekonomik açıdan sürdürülebilirlik bir yaşamı mümkün kılacak dönüşümlere ışık tutan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir (Aşıcı, 2012:55).

A.Yeşil Ekonomi Stratejisi

Yeşil ekonomi stratejisi, gelir ve istihdam artışlarının sağlanabilmesi için, karbon emisyonlarını ve çevre kirliliğini azaltan, enerji ve kaynak verimliliğini arttıran ve bu süreçle birlikte biyolojik çeşitlilik ve ekosistemdeki kayıpları önleyen kamu sektörü ve özel sektör yatırımlarının birlikte gerçekleştirilmesini öngören bir stratejidir (UNEP, 2011). Yeşil ekonomiye geçişin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için kamu yatırımlarının öncü rolü oldukça önemlidir. Bu yatırımların, hedeflerine uygun kamu harcamaları, politika reformları ve yasal değişikliklerle de desteklenmesi zorunludur.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı, 2011 yılında yayınlamış olduğu bir raporda, yeşil ekonomiye geçiş sürecinde yapılması gereken yatırımların etkilerini gösterebilmek amacıyla beş farklı senaryo ortaya koymuştur. Bu senaryolar; BAU, BAU1, BAU2, G1 ve G2 senaryoları olarak adlandırılmaktadır. BAU senaryosu, 1970-2009 dönemindeki mevcut gelişmelerin 2050 yılına kadar devam etmesi ve 2050 yılına kadar herhangi bir politika değişikliğinin olmaması varsayımına dayanmaktadır. BAU1 senaryosu, BAU senaryosuna göre, yatırımların yıllık gayrisafi yurtiçi hasıla rakamlarının %1'i oranında arttırılması ve kaynak kullanımı ve enerji tüketimi eğilimlerinin korunması varsayımlarına dayanmaktadır. BAU2 senaryosu, BAU1'e benzer olmakla birlikte, yatırım düzeyinin yıllık gayri safi yurtiçi hasılanın %2'sine yükseltilmesi anlamını taşımaktadır. G1 ve G2 senaryoları, kaynak etkinliğini arttıran ve karbon yoğunluğunu azaltan yatırımların modele dahil edildiği senaryolardır ve yeşil senaryolar olarak bilinmektedir. G1 senaryosunda yatırımların düzeyi gayri safi yurtiçi hasılanın yıllık %1'i kabul edilirken, G2 senaryosunda bu oran %2 olarak kabul edilmektedir. Rapor, G2 senaryosunu açık bir şekilde "yeşil yatırım senaryosu" olarak tanımlamaktadır (Victor ve Jackson, 2012:12).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'na göre, belirlenen anahtar sektörlerde düşük karbonlu ve enerji etkin ekonomi anlayışına geçebilmek için 2050 yılına kadar her yıl küresel gayri safi yurtiçi hasıla rakamlarının sadece %2'si oranında anahtar sektörlerle yatırım yapılması gerekmektedir. Bu anahtar sektörler, tarım, inşaat, enerji, balıkçılık, ormancılık, sanayi, turizm, taşımacılık, su ve atık yönetimi alanlarıdır. Bu alanlarda yapılacak olan yatırımların ulusal ve uluslar arası politika düzenlemeleriyle de desteklenmesi gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın yayınlamış olduğu rapora göre, yeşil ekonomiye geçiş için gerçekleştirilen yatırımların dörtte biri (yaklaşık olarak 325 milyar dolar) doğal sermaye ile doğrudan ilişkili olan tarım, ormancılık, balıkçılık ve içme suyu sektörlerine ayrılmalıdır. Bu sayede, örneğin ormancılık sektöründe yaratılan katma değerin 2050 yılına kadar %20 artacağı ileri sürülmektedir. Tarım sektöründe 2050 yılına kadar yıllık 100 ila 300 milyar dolarlık yatırım miktarı, toprak verimliliği ve temel gıda maddeleri üretiminde mevcut stratejilerin %10 üzerinde bir verim artışının gerçekleşmesine neden olacaktır. Tarım, sanayi ve belediye hizmetlerinde artan etkinlik, temiz içme suyuna olan talebi 2050 yılına kadar %20 oranında azaltacaktır (UNEP, 2011:8).

Sadece ekonomik büyümeyi değil doğal sermaye stoklarında da artışı hedefleyen yeşil ekonomiye geçebilmek için bazı özel koşulların oluşması zorunludur. Bu özel koşullar, ulusal düzenlemeler, politikalar, sübvansiyon ve teşviklerin zemin kazanması ile uluslar arası piyasaların ve yasal altyapıların oluşması ve ticaret - yardım protokolleridir. Örnek olarak; 2008 yılında Amerika Birleşik devletlerinde fosil kaynaklı enerji kullanımına ödenen sübvansiyonlar toplamda 650 milyar doları aşmıştır (UNEP, 2011:2). Bu açıdan fosil kaynaklı enerjilere ödenen yüksek ücret ve sübvansiyonlar, yenilenebilir enerji kullanımına geçiş açısından ters etkiler yaratmaktadır.

Buna karşılık, yeşil ekonomiye geçiş sürecinde kamu ve özel yatırımların başarısı için uygun koşulların yaratılması dünya ekonomilerinin önünün açılabilmesinde önemli rol oynamaktadır. Uygun koşulların yaratılmasında ulusal düzeyde yapılabilecek düzenlemeler arasında, maliye politikalarının değiştirilmesi, çevreye zarar veren sübvansiyonların azaltılması, piyasa tabanlı yeni enstrümanların uygulanması, yeşil ekonomi için kilit sektörlerde kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi, çevresel kuralların ve düzenlemelerin iyileştirilmesi sayılabilir. Uluslar arası alanda ise, ticareti geliştirici, yardım akışlarını hızlandırıcı, daha büyük işbirliklerini teşvik edici birçok düzenleme gerçekleştirilebilir.

B. Yeni Meslekler: Yeşil İşler

Yeşil ekonomi anlayışı, iklim değişikliği, su kıtlığı ve ekosistem üzerindeki kayıplar gibi riskleri oldukça minimize etmek ve ortadan kaldırmayı amaçlarken, bu süreçle birlikte yeni meslek alanları ve ekonomik faaliyetlerin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. “Kahverengi İşler” (brown jobs) olarak ifade edilen ve çevre üzerinde çeşitli riskler ortaya çıkaran birçok meslek grubunun yerini alması öngörülen yeni faaliyet alanlarına ise “Yeşil İşler” (green jobs) ismi verilmektedir.

Yeşil ekonomiye geçiş sürecinin olumlu ve olumsuz çeşitli potansiyel etkileri bulunmaktadır. Yeşil mal ve hizmetlerde ortaya çıkacak yatırımlar ve talep artışlarının karşılanması için yeni ekipmanlar ve altyapı unsurlarını gerektirecektir. Bu durum mevcut endüstri ve girişimci sayısının genişlemesine neden olacaktır. Bu sayede, öncelikli olarak yeşil sektörlerde daha fazla emek talebine ve oluşacak yeşil işler sayısında artış meydana gelecektir. Buna ek olarak, genişleyen sanayilerin endüstriler arası artan ilişkileri nedeniyle, yeşil sektörlerle girdi sağlayan izolasyon maddeleri, çimento üretimi, çelik ve karbon üretimi gibi birçok alanda ek istihdam olanakları da yaratacaktır. Bu ek faaliyetler sayesinde yaratılan gelirin, harcamalar ve ek yatırım ve tüketim ile yeniden dağıtılacak olması yeşil işler ile birlikte ortaya çıkması düşünülen olumlu yönlerden biridir (ILO, 2012).

Ekonomik büyüme ile birlikte daha az kirletme ve kaynakların daha etkin kullanılması ile enerji, su, atık, inşaat, tarım, ormancılık gibi alanlar ile geleneksel ekonomik sektörler ve savunmasız hane halkı üzerindeki potansiyel yan etkiler gibi yapısal değişikliklerin yönetilmesi çerçevesinde ortaya çıkan bu yeni istihdam alanları üzerinde önemle durulmaktadır (UNEP, 2010a). Yeşil işler olarak adlandırılan bu yeni istihdam alanları, tarım, inşaat, enerji, ormancılık ve taşımacılık sektörlerinde ortaya çıkacaktır. Ancak, doğal sermayesi önemli derecede azalmaya başlamış sektörlerde, örneğin balıkçılık sektöründe, doğal stokları yeniden arttırabilmek için kısa ve orta vadede meslek ve gelir kayıpları ortaya çıkarabilecektir. Aynı zamanda, sektördeki işgücünü yeniden eğitmek ve yeni beceriler kazandırabilmek için çeşitli yatırımların yapılması da zorunlu olabilecektir.

Binalarda enerjinin etkin kullanımı, çevreye verilen zararların önlenmesi ve yeni istihdam alanlarının ortaya çıkmasında son derece önemlidir. Enerji kullanımı, sera gazı emisyonları ve toplam atıkların yaklaşık olarak %30 - %40'lık kısmı binalardan kaynaklanmaktadır. Mevcut inşaat teknolojilerinin kullanılmasıyla geleneksel dizaynlara göre enerji kullanımının %80 azaltılması mümkündür (UNEP,

2009:6). Hükümetler; kamu binaları ve okulları, hastaneler ve üniversite binalarına enerjiyi daha etkin kullanabilmeleri açısından doğrudan harcamalarda bulunabilir. Ek olarak, özel şirketlere ve hane halklarına, bina yalıtımlarının yaygınlaştırılması amacıyla vergi teşvikleri de getirilebilir.

Sürdürülebilir taşımacılığın sağlanabilmesi açısından, enerjiyi daha etkin kullanan ve daha çok çevreci taşımacılık modellerinin ve altyapılarının oluşturulabilmesi, toplu taşımacılığın geliştirilmesi ve yeşil araçların daha fazla kullanılması için hükümetlerin uluslar arası finansal kurumlar tarafından teşvik edilmesi gerekmektedir. Düşük emisyonu sahip araçların üretimindeki artış sayesinde yaklaşık 3.8 milyon insan için yeni istihdam alanlarının oluşacağı hesaplanmaktadır (UNEP, 2009:7). Bu istihdam artışı ikincil sektörleri de uyarması sayesinde daha da yükselecektir.

Sürdürülebilir enerji alanında, özellikle gelişmiş ülkeler devam etmekte olan temiz enerji projelerinin finansmanına katkı sağlamada destekleyici olmalıdırlar. Gelişmekte olan ülke ekonomileri ise, küçük ölçekli ve enerjiyi depolayabilen (off-grid) enerji sistemlerinin yaygınlaşması yönünde uygulamalar gerçekleştirmelidir.

Sürdürülebilir tarım ve temiz içme suyu temini alanlarında, katma değer yaratmak, geleneksel sulamada kullanılan su kayıplarını önlemek, su kapasitesi ve kalitesini iyileştirebilmek konusunda da hükümetlere önemli görevler düşmektedir. Tarım sektörü milyarlarca işçi ile dünya genelinde en büyük sektör olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda en yoksul çoğunluk tarım sektörü bünyesinde barınmaktadır. Tarım sektöründe sürdürülebilirlik konusu ise su arzı ile yakından ilişkilidir. Diğer taraftan dünya genelinde temiz içme suyu temini de ciddi tehdit altındadır. OECD'nin hazırlamış olduğu bir rapora göre, 2050 yılında dünya nüfusunun %40'ı temiz içme suyu bulma sıkıntısı ile karşı karşıya kalacaktır (OECD, 2012).

Uluslararası Emek Organizasyonu (ILO)'nun 2012 yılında yayınlamış olduğu raporda, yapılan birçok çalışmada, tüm sektörlerde yeşil ekonomiye geçiş süreci ile birlikte küresel olarak 15-60 milyon kişi için yeni istihdam alanlarının ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Yeşil işlerin ortaya çıkmasında özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinin büyük avantajlara sahip olduğu da ifade edilmektedir. Rapor'a göre, ormansızlaşmanın önlenmesi amacıyla yönelik olarak her yıl yapılacak 30 milyar dolarlık uluslararası yatırım, gelişmekte olan ülkelerde 8 milyon insanın tam zamanlı iş bulmasına yol açacaktır (ILO, 2012:7).

Yeşil ekonomiye geçiş süreci ile birlikte ortaya çıkması düşünülen yeşil işler sayesinde oluşacak yeni istihdam alanları ve gelir artışlarının, gelirin yeniden dağıtılmasında ve yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.

Doğal kaynak stoklarının gelir seviyesi oldukça düşük olan kesimler tarafından doğrudan tüketilmesi nedeniyle, doğal kaynaklar ve ekosistemlerin doğru bir şekilde yönetimi ile yoksulluğun azaltılması arasında ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır. Bu durum, geçimlerini büyük oranda ekosistemden karşılayan düşük gelirli kırsal nüfus açısından daha da önem arz etmektedir. Özellikle tarım sektöründe organik ürün yetiştiriciliğinin artması ile dünya genelinde en yoksul sınıfı bünyesinde barındıran tarım sektöründe önemli istihdam alanlarının oluşacağı ve bu sektördeki yoksulluğun önemli derecede azaltılabileceği ifade edilmektedir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bulunan küçük ölçekli tarımsal tesis sahibi yaklaşık 400 milyon çiftçi için oldukça önemlidir.

Yeşil ekonomi sürecinde önemli alanlardan biri olan atık yönetimi konusunda günümüzde informal yollarla atık toplayıcılığı yapan yaklaşık 20 milyon insanın, bu sektörün daha organize hale getirilmesi sayesinde düzenli gelir sahibi olabilecekleri ve yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunulabileceği düşünülmektedir. Kolombiya ve Brezilya'da bu alanda şimdiye kadar gerçekleştirilen uygulamaların ekonomik, çevresel ve sosyal açıdan birçok olumlu gelişme yarattığı ifade edilmektedir (ILO, 2012:117).

VI.Yeşil Ekonomi Sürdürülebilir Kalkınmanın Alternatifi Mi?

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yapmış olduğu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma, günümüz neslinin ihtiyaçlarının gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılanması olarak tanımlanmıştır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de değinildiği üzere bu kavram, klasik kalkınma olgusundan farklı olarak çevresel ve sosyal boyutlara da sahip olan bir içeriğe sahiptir. Aslında sürdürülebilir kalkınma ulaşılmak istenen bir hedef olarak düşünülmelidir. Toplumsal refah arttırılırken, çevrenin korunması, bireyler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi, çoğulculuk gibi unsurların geliştirilmesi süreçlerini de beraberinde getiren nihai hedef olarak görülebilir. Yeşil ekonomi anlayışını ise, sürdürülebilir kalkınma kavramının bir alternatifi olarak düşünmek doğru bir yaklaşım değildir. Yeşil ekonomi, sürdürülebilir bir dünya düzenine ulaşılmasında kullanılabilecek araçları netleştiren, kamu ve özel kesimin üzerine düşen görevleri daha açık bir dille ifade eden aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma anlayışının bir alt dalı olabilecek bir yapıya sahiptir.

Yeşil ekonomi ile sürdürülebilir kalkınma ilişkisini ilk tesis eden çalışma “Blueprint for a Green Economy” isimli kitaptır. Kitapta, her ne kadar sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması açısından kötümser bir tablo çizilse de, beşeri, fiziksel ve doğal sermaye kaynaklarının optimum şekilde kullanılarak yeşil ekonomiler vasıtasıyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına hizmet etmesi gerektiği belirtilmektedir (Pearce ve diğerleri, 1989). Pearce, yeşil bir ekonomide kullanılacak çevresel vergiler ve günümüz karbon ticaretinin temeli sayılabilecek ticareti yapılabilecek kirlilik sertifikalarının ekonomik büyüme ile çevresel etkiler arasındaki bağı koparabileceğini belirtmiştir. Yeşil ekonomi politikalarının insan özgürlüğünün ortaya çıkaracağı çevresel ihlalleri de önleyeceğini savunmaktadır. Pearce’a göre sürdürülebilirlik kavramı, tüm yeşil ekonomilerin ortak özelliğidir (Pearce, 1992:3). Konu, bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, yeşil ekonominin sürdürülebilir kalkınmanın alternatifi değil, sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada bir araç olduğu açıkça ifade edilebilir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yeşil ekonominin politika gündemi haline getirilmesi gerekmektedir. Yeşil ekonomi anlayışı, ekolojik kıtlık, enerji güvenliği, küresel iklim değişikliği gibi insan yaşamını yakından etkileyecek hedefleri iyi bir şekilde tanıır. Fakat, çevre sorunları ve kıtlık gibi problemlerin ortadan kaldırılması üzerine odaklanmaz. Bu gibi nihai hedefler, kuşaklararası eşitliğin sağlanması ve yoksulluğun azaltılması ile özetle sürdürülebilir kalkınmanın tesisi ile mümkün olmaktadır (UNEP, 2011:19).

Sonuç

Doğal kaynaklar, sınırsız ekonomik büyüme ve refah artışlarının elde edilmesi süreçlerinde yoğun bir şekilde tüketilir hale gelmiştir. Bu tüketim süreci içinde doğal kaynakların sınırsız olduğu düşüncesi hemen hemen bütün iktisat paradigmalarınca genel kabul görmüş ve ekonomik büyüme sürecinin doğal kaynaklar ve çevre üzerinde yaratacağı olası sorunlar göz ardı edilmiştir. Özellikle 1950’li ve 1960’lı yıllarla başlayan yeni bir farkındalık dikkatleri çevre sorunlarının üzerine çekmiştir. Bu bağlamda geleneksel kalkınma anlayışlarına bir alternatif olarak ortaya atılan ve insan merkezci ahlak anlayışının bir uzantısı niteliği taşıyan sürdürülebilir kalkınma anlayışı, mevcut kuşakların ihtiyaçları karşılanırken gelecek nesillerin ihtiyaçlarının da göz önünde tutulması gerekliliğini önemle vurgulamıştır. 1992 yılında Brezilya’nın Rio kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ile küresel boyutta bir politika niteliği kazandırılmaya çalışılan sürdürülebilir kalkınma anlayışına geçişin ancak mevcut alışkanlık ve

davranışların değiştirilmesiyle mümkün olduğu ifade dilmıştır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışının bir alt disiplini olarak da düşünülebilecek olan yeşil ekonomi kavramı ise Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından “bir taraftan çevresel riskleri ve ekolojik problemleri ortadan kaldırırken, diğer taraftan da insan refahında artış sağlayan ve sosyal eşitliği sağlamaya çalışan bir büyüme stratejisi” olarak tanımlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı gibi ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları da olan böyle bir anlayış kendi bünyesinde çeşitli stratejileri de barındırmaktadır. Anahtar sektörlerde gerçekleştirilmesi gereken yatırımlara bilhassa da kamu yatırımlarının önemini vurgulayan bu yeni anlayış, ulusal ve uluslararası politika düzenlemelerinin gerekliliğini de savunmaktadır. Yeşil ekonomiye geçiş süreciyle beraber ortaya çıkacağı ileri sürülen “yeşil işler”in ise yeni istihdam alanları açarak işsizlik oranlarının düşürülmesi, gelirin yeniden dağıtılması ve yoksulluğun azaltılması çalışmalarına olumlu katkılar yapacağı ileri sürülmektedir.

1992 Rio Zirvesi’nden günümüze kadar geçen süre zarfında, uluslararası alanda çeşitli konferans ve sözleşmelerde üzerinde ortak mutakat sağlanan “bir an önce harekete geçilmesi” yönündeki söylemlerin uygulamada oldukça yetersiz kaldığı açıktır. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı da uygulamaya geçirilme aşamasında başarısız olan konulardan biridir. Çevre sorunlarının ortadan kaldırılması ve önlenmesi konularında hala ciddi uygulamalar gerçekleştirilmemektedir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi dünya üzerindeki canlı yaşamı için büyük tehditler oluşturan çok boyutlu bir sorun karşısında uluslararası alanda önemli adımlar atılmış olmasına rağmen, uygulamada olumlu gelişmelerin kaydedilmediği de bir gerçektir. İktisadi karar birimleri, kendi kişisel çıkarlarının söz konusu olması durumunda olumsuz dışsallıkların önlenmesi aşamasında oldukça gönülsüz ve bilinçsiz davranmaktadırlar. Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada bir araç olan yeşil ekonomi anlayışının da uygulama konusunda ciddi sorunlarla karşılaşması kaçınılmaz olacaktır. Nitekim, böyle bir paradigmaya geçişin iktisadi maliyetleri de yüksek olacaktır. Özellikle kilit sektörlerde gerçekleştirilmesi gereken kamu yatırımlarının ülke ekonomilerine büyük maddi yükler getireceği kuşkusuzdur. Uluslararası alanda da ciddi yasal ve yapısal düzenlemeler ile işbirliklerinin gerekliliği de yeşil ekonomiye geçişte karşılaşılabilecek önemli engellerden biri konumundadır.

Doğal kaynakların aşırı bir biçimde tüketilmesi sürecine paralel olarak bir ekolojik kıtlık probleminin ortaya çıktığı da kaçınılmaz bir gerçektir. Oluşan bu olumsuz durumun, ekonomik

açından sahip olduğu değer ve alternatif maliyetlerinin de düşünülmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle kamusal alanda ortaya çıkan boşlukların siyasi kaygılar gözetilmeden sürdürülebilir bir anlayış yaratacak şekilde yeniden değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

AŞICI, Ahmet ve ŞAHİN, Ümit (2012), "İktisadi Düşüncede Çevrenin Yeri ve Yeşil Ekonomi: Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Yeşil Ekonomi*, Editörler: Ahmet Atıl Aşıcı ve Ümit Şahin, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

AYDOĞUŞ, Osman ve diğerleri (2002), Sürdürülebilir Kalkınma, *İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl:17, Sayı:198, Eylül 2002, Ankara, s:13-43.

BAŞKAYA, Fikret (2000), *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

BOZLAĞAN, Recep (2005), "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:50, s:1011-1028.

CEYLAN, T., (1995), "Sürdürülebilir Kalkınma", *Gelişme İktisadi*, Editörler: Tamer İŞGÜDEN, Fuat ERCAN ve Mehmet TÜRKAY, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, s:203-225.

CIEGİS, Remigijus (2009)., "The Concept of Sustainable Development and It's Us efor Sustainability Scenarios", *Engineering Economics*, Volume:62, No:2, s:28-37.

ÇETİNER, Selim (2012), "Sessiz Bahar Ne Diyor(du)?", *Tarlasera*, Temmuz 23012, s:18-21.

DAĞDEMİR, Özcan (2003), *Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları*, Gazi Kitabevi, Fersa Matbaacılık, Ankara.

DEMPSEY, Nicola ve diğerleri (2011), "The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability", *Sustainable Development*, Volume:19, Issue:5, s:289-300.

DULUPÇU, Murat (2001), Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler, *DTM Dergisi*, Yıl:6, Sayı:20, Ankara, s:46-70.

ESTY, Daniel ve diğerleri (2008), "Environmental Performance Index-2008", New Haven: Yale Center for Environmental Law and Policy.

FURTADO, Jose, BELT, Tamara ve JAMMI, Ramachandra, (2000), "Economic Development and Environmental Sustainability: Policies and Principles for a Durable Equilibrium", World Bank Institute Resources, February, 2000.

HAN, Ergül ve KAYA, Ayşen (2002), *Kalkınma Ekonomisi*, 4. Baskı, Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri, Eskişehir.

HARRIS, Jonathan (2000), "Basic Principles of Sustainable Development", Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04, Tufts University, USA.

HOPWOOD, Bill ve diğerleri (2005), "Sustainable Development: Mapping Different Approaches", *Sustainable Development*, Volume:13, Issue:1, s:38-52.

ILO, 2012. Working Towards Sustainable Development: Opportunities for Decent Work and Social Inclusion in a Green Economy, Geneva.

KAYPAK, Şafak (2011), Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), s:19-33.

KUŞAT, Nurdan (2013), "Yeşil Sürdürülebilirlik İçin Yeşil Ekonomi: Avantaj ve Dezavantajları - Türkiye İncelemesi", *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 29 (8), s:4895-4916.

MOFFAT, Ian, (1996), "Sustainable Development: Principles, Analysis and Policies", New York: Parthenon Pub. Group,

OECD (2012), Environmental Outlook to 2050: The Consequences on Inaction.

PEARCE, David (1992), "Green Economics", *Environmental Values*, No:1, s:3-13.

PEARCE, David (1989), "Blueprint for a Green Economy", Earthscan, London, UK.

SNEDDON, Chris ve diğerleri (2006), "Sustainable Development in a Post-Brundtland World", *Ecological Economics*, Volume:57, Issue:2, s:253-268.

ŞAHİN, Ünver (2012), "Yeşil Düşünceden Yeşil Ekonomiye", *Yeşil Ekonomi*, Editörler: Ahmet Atıl Aşıcı ve Ümit Şahin, Yeni İnsan Yayinevi, İstanbul.

THIRLWALL, Anthony (1994), *Growth and Development*, London: Macmillan.

TIETENBERG, Tom ve LEWIS, Lynne (2009), "Environmental and Nature Resource Economics", 8th Edition, Pearson Education Inc.

UNEP (2011), Towards A Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication.

UNEP (2010a), "Green Economy: Driving A Green Economy - Through Public Finance and Fiscal Policy Reform", Working Paper v.1.0.

UNEP (2010b), "Green Economy Developing Countries Success Stories", UNEP, Geneva.

UNEP (2009), Global Green New Deal:Policy Brief.

UNEP (2007), Global Environment Outlook, Environment for Development (GEO-4), Nairobi, Kenya.

ÜNDER, Hasan (1996), *Çevre Felsefesi*, Doruk Yayımcılık, Ankara.

VICTOR, Peter ve JACKSON, TIm (2012), A Commentary on UNEP'S Green Economy Scenarios, *Ecological Economics*, 77, s:11-15.

WCED (1987), "Our Common Future", United Nations, Report of the World Commission on Environment and Development, A/42/427, 4 August 1987.

YILDIRIM, Uğur ve GÖKTÜRK, İsmail (2004), "Sürdürülebilir Kalkınma", *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetmel Perspektifler*, Editörler: Mehmet Marın, Uğur Yıldırım, Beta Basım Yayım, 1.Baskı, İstanbul.